

Opbouwwerk Brussel 69

Nieuws uit RisoBrussel

Verantwoordelijke uitgever: Daniël Alliët
Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel
Driemaandelijks informatieblad
Juni 2000, jaargang 16

Editoriaal

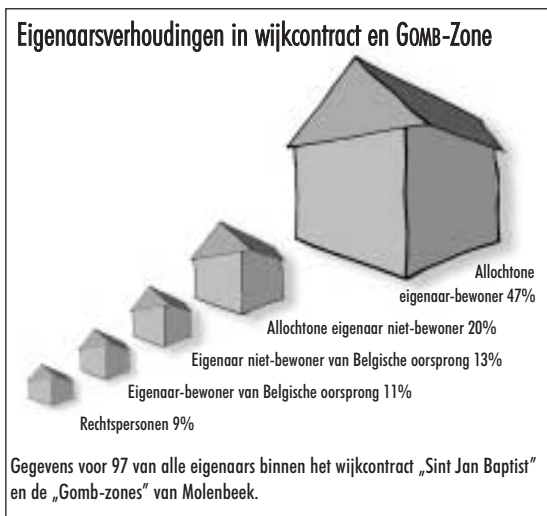
De Anderlechtse woonsite Peterbosspark met zijn 18 hoogbouwblokken en 3.000 huurders is voor bezoekers en hulpdiensten een waar doolhof. Behalve dat de blokken genummerd zijn worden ze op geen enkele manier ten opzichte van mekaar of de gedesoriënteerde bezoeker gesitueerd. Een simpele ingreep als het plaatsen van infopanelen zou dit euvel meteen verhelpen. Dus diende RisoBrussel eind 1998 in het kader van de projectoproep Buiten Gewone Buurt (Koning Boudewijnstichting) een project in. Begin 1999 zette de Stichting het licht op groen. Wie enigszins de voorwaarden kent waaraan projecten Buiten Gewone Buurt dienen te beantwoorden, weet dat samenwerking tussen verschillende partners hoog aangeschreven staat. Het idee om op de negen invalswegen van Peterbosspark infopanelen met plattegrond te plaatsen (cfr. p 27) werd, naast RisoBrussel, mee gedragen door de gemeente Anderlecht (handtekeningen van de schepenen van cultuur en jeugd), de openbare vastgoedmaatschappijen ASSAM en Anderlechtse Haard (beheerders van de site), de Mission Locale van Anderlecht en Fortis Foundation Belgium. Juli '99 waren de infopanelen klaar. Nu nog even opstellen en klaar was Kees. Dat was dan wel zonder de spreekwoordelijke waard gerekend, voor de gelegenheid in de gedaante van ... de gemeente Anderlecht. De technische diensten van ASSAM en de Anderlechtse Haard hadden zich immers bereid verklaard de borden te plaatsen, mits toelating van de gemeente (de grond is haar eigendom, doch voor 99 jaar in erfpacht gegeven). De gemeentelijke dienst Ruimtelijke Ordening en Gebouwen verwees door naar de stedenbouwkundige diensten van het Gewest. Daar was men formeel: een stedenbouwkundige vergunning was niet nodig, vermits in dit dossier op geen enkele manier commerciële doeleinden worden beoogd. Een toelating van de gemeente was voldoende. Terug naar de dienst Ruimtelijke Ordening en Gebouwen van de gemeente Anderlecht die in antwoord hierop voet bij stuk hield en liet weten dat „het plaatsen van informatieborden onderworpen is aan het voorafgaandelijk bekomen van een stedenbouwkundige vergunning”. Slotsom: RisoBrussel werd met haar infopanelen voor Peterbosspark het administratieve bos ingestuurd en hoe het nu verder moet is voorlopig onduidelijk. .../...

Bij deze gang van zaken zijn een aantal kanttekeningen te plaatsen. Er zijn vooreerst de gemengde gevoelens. Zelfs voor de kleinste ingrepen die de leefbaarheid van een wijk beogen moet de kelk van het administratieve dossier blijkbaar tot op de bodem worden geledigd. Daarmee pleiten we geenszins voor een terugkeer naar het stedenbouwkundig geritsel dat Brussel ooit onleefbaar maakte. Maar men zou toch enkele verhoudingen in acht moeten nemen. Met name de gemeente Anderlecht moet zich niet heiliger voordoen dan de paus: luidens onze informatie op het Gewest is een stedenbouwkundige vergunning in dit dossier niet nodig. Dat brengt ons op een tweede kanttekening: zo te zien laten de wetteksten interpretatieverschillen toe, of hoe is het anders te verklaren dat het Gewest zus zegt en de Gemeente Anderlecht zo. Tenzij – en dit is als derde kanttekening echt niet meer dan een vermoeden – tenzij de gemeente Anderlecht een simpele *toelating* voor het plaatsen van de panelen niet wenst te geven. Anders dan men zou kunnen denken waren we bij het begin van het project niet zo naïef te geloven dat men in Brussel vandaag zomaar overal borden kan neerpoten. Afspraak was dat de gemeente met het oog op de plaatsing zou zorgen voor de administratieve afhandeling. Dit is niet gebeurd. Als we al naïef waren, dan omtrent mondelinge afspraken ter zake en omtrent welke schepen mee in de boot te nemen. Het is een publiek geheim dat het rommelt in de Anderlechtse meerderheid en daar zou ook een kleinschalig project in het kader van Buiten Gewone Buurt mogelijks niet aan ontsnappen. Dit blijft, zoals gezegd en tot nader order, niet meer dan een vermoeden. (ast)

Sociale eigendomsverwerving

stimulans voor sociale wijkontwikkeling

Uit een onderzoekje naar de eigenaarsverhoudingen binnen de zone van het Molenbeekse wijkcontract St-Jan-Baptist en de GOMB-perimeter blijkt dat 58% van de eigenaars zijn eigen huis bewoont. Alleen al omwille van hun aantal is dit dus een groep die aandacht verdient. Maar niet alleen daarom. Eigenaar-bewoners kunnen een belangrijke rol spelen bij de verbetering van het woningen-patrimonium, maar zijn ook een belangrijke partner bij de ontwikkeling van de buurt. Buurthuis Bonnevie werkt in deze buurt met de bewoners aan de verbetering van de woonsituatie. Via ons renovatiecentrum gaan we op zoek naar mogelijkheden om de kracht van deze groep te benutten.

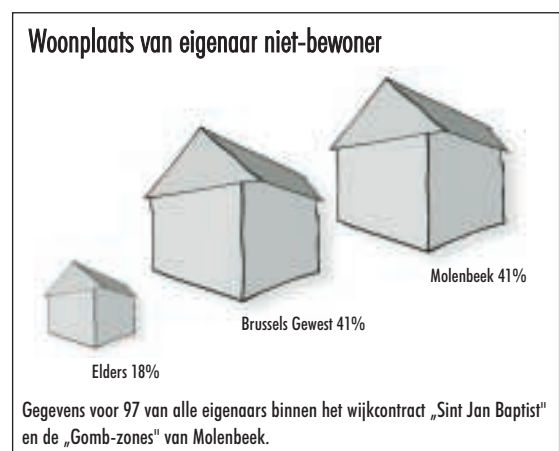
De voordelen van eigendomsverwerving voor grote gezinnen

Er zijn veel argumenten te bedenken om de eigendomsverwerving door kansarmen te stimuleren. De klassieke argumenten pro kopen gaan zeker ook op voor deze groep. Wie een huis koopt bouwt een kapitaal op, en dat kan belangrijk zijn bij het vinden van een uitweg uit de vicieuze cirkel van achterstelling. Wie eigenaar is van zijn eigen huis heeft ook meer woonzekerheid en is niet

afhankelijk van de grillen van een huisbaas. Andere argumenten klinken misschien meer bevoogdend maar lijken ons even belangrijk: een gezin dat eigenaar is zal ook meer verantwoordelijkheid opnemen voor zijn woonst en woonomgeving.

In onze buurt kopen vele gezinnen echter in de eerste plaats omdat ze geen andere keuze hebben. Het aanbod van huurwoningen met meer dan 2 of 3 slaapkamers is te klein in verhouding tot de vraag. Migrantengezinnen die het moeilijk hadden om een geschikte huurwoning te vinden zijn begin jaren 80 begonnen met het kopen van huizen. Noodkopers werden zij genoemd. Dat deze groep een eigen naam kreeg in het welzijnswerkjargon moet wel betekenen dat er een probleem was. Velen moesten zich voor de aankoop zodanig in de schulden steken dat er voor de noodzakelijke renovatiewerken geen geld meer beschikbaar was. Zij hadden dus wel een voldoende ruim, maar dikwijls slecht uitgerust huis.

De situatie op de huurmarkt is er intussen niet beter op geworden. Er komen nog steeds nauwelijks appartementen of huizen met 3 of meer kamers te huur in Molenbeek, en als ze al verhuurd worden kosten ze zelden minder dan 25.000 Bef.

De Molenbeekse sociale huisvestingsmaatschappij heeft er met de verwerving van de gebouwen aan de LeopoldIII-laan in 1994 een paar grote appartementen bij, en ook in de nieuwe woningen die de gemeente bouwde in het kader van het wijkcontract zijn enkele grotere appartementen voorzien. Dit weegt echter niet op tegen de vraag die groot blijft. Bovendien worden er in de sector van de sociale woningen veel te strikte normen toegepast wat betreft het aantal kamers noodzakelijk ten opzichte van de gezinssamenstelling. Gevolg is dat wie in een sociale woning woont vreemd genoeg gemiddeld over heel wat meer ruimte beschikt dan wie een privé-woning huurt. Daardoor hebben echt grote gezinnen, met meer dan 4 kinderen, die dus enkel een appartement met 5 slaapkamers kunnen toegewezen krijgen, zo goed als geen kans op een sociale woning. Er zijn in Brussel nauwelijks sociale woningen met 5 slaapkamers. Iets kopen blijft dus nog steeds zowat de enige keuze voor grote gezinnen. Maar het is, zeker voor wie leeft van een vervangingsinkomen, geen evidente keuze.

Een huis in Molenbeek kost gemiddeld drie miljoen honderdduizend (3.100.000Bef). Aan de huidige rentevoeten is dat haast onbetaalbaar voor wie het met een klein inkomen moet doen.

De kandidaat-koper kan dan drie dingen doen ofwel verzaken aan de koop en blijven wonen in een te klein appartement, ofwel het huis toch kopen en opdelen in appartementen om via de huuropbrengst zijn lening af te betalen, of beroep doen op de gewestelijke steunmaatregelen voor huiseigenaars.

De beperkingen van gewestelijke steunmaatregelen

Het Brussels Gewest heeft namelijk een aantal instrumenten op poten gezet die de aankoop en de renovatie van een woning financieel interessanter maken. Het gaat om de hypothecaire leningen van het Woningfonds en de aankooppremies en renovatiepremies van het Brussels Gewest. Al deze instrumenten richten zich uitdrukkelijk naar de laagste inkomensklassen, vermits zij allen progressief zijn naar gelang het inkomen lager is. Toch blijkt uit de praktijk dat wie het minst verdient vaak uit de boot valt.

Hypothecaire leningen

Het Brussels Woningfonds biedt hypothecaire leningen met intrestvoeten vanaf 2%. In vergelijking met de commerciële tarieven is dit zeer weinig. Toch kunnen de armste gezinnen ook daar niet van profiteren. Het grootste probleem is het feit dat van de koper gevraagd wordt om zelf een gedeelte te betalen.

De kandidaat-koper moet namelijk zelf een deel van de aankoopprijs financieren. De gevraagde eigen inbreng bedraagt al gauw 300.000 tot 600.000 Bef. Wie dus niet over wat spaargeld beschikt wordt uitgesloten. Als antwoord op dit probleem introduceerde het Woningfonds het „huurkopen”. Het Woningfonds kocht voor de kandidaat-koper het huis aan dat hem interesseerde. Het gezin huurde het huis dan van het Fonds, maar een deel van het geld werd opzij gezet, tot zij de nodige eigen inbreng voor de aankoop bij elkaar gespaard hadden.

Onder andere omdat in deze formule de huurprijs onhaalbaar hoog werd voor de beoogde gezinnen is het Woningfonds onlangs gestopt met dit

systeem. Terug naar af dus, en er is tot nu toe geen andere oplossing in de plaats gekomen.

De aankooppremies

Sinds vorig jaar kent het gewest een premie van max. 10 % van de aankoopprijs toe voor wie een woning koopt. Deze premie is echter verbonden aan een heel aantal voorwaarden: het huis moet twee jaar hebben leeggestaan, of zich in een bepaalde perimeter bevinden (wijkcontracten, initiatiefwijken, Gomb-zones). Men kan zich afvragen wat men heeft willen bereiken met deze premie. Er is namelijk geen enkele reden om aan te nemen dat huizen uit de bewuste zones minder gemakkelijk verkocht zouden raken. De premie is nu dus niet meer dan een welkom geschenkje voor wie er toevallig recht op heeft, maar geenszins een instrument voor stadsvernieuwing, noch voor een huisvestingspolitiek.

De premie zou nuttig kunnen zijn voor mensen die bij het Woningfonds uit de boot vallen omdat ze niet over een startkapitaal kunnen beschikken. Maar door de ingewikkelde criteria is het geen werkbaar instrument. Ga maar eens uitleggen aan iemand dat hij een premie enkel kan krijgen als hij een huis zou kopen in een gedeelte van de parkeerplaats van een bepaalde straat. Tenzij ze meer dan twee jaar leegstaan, dan kan het ook voor de andere huizen, maar het mag niet meer kosten dan 4 miljoen, enzovoort, enzovoort.

Een hervorming van deze premie zou dus zinvol zijn. Men zou kunnen denken aan een premie die enkel wordt uitgekeerd aan eigenaars met de laagste inkomens en geldig binnen de volledige perimeter voor versterkte ontwikkeling van de huisvesting. Ook het voorstel dat de Brusselse Bond voor Recht op Wonen formuleert in zijn memorandum, om de premie te vervangen door een verzekering tegen inkomensverlies, lijkt ons zinvol.

De renovatiepremies

„Meer verbouwd voor minder geld” en „premies tot 70%” klinkt het in de promotiefolders voor de renovatiepremies van het Brussels Gewest. Het ziet er veelbelovend uit, en de premies kunnen zeker een belangrijke hulp zijn voor eigenaars die willen verbouwen. Toch spelen ook hier een aantal mechanismen die er voor zorgen dat de laagste

inkomensgroepen het minst van deze maatregel profiteren. De meeste renovatiepremies werden tot nu toe aangevraagd door goedopgeleide Belgische gezinnen met een betrekkelijk hoog inkomen. De meesten van hen zouden ook zonder de premies de werken hebben uitgevoerd.

De premiereregeling is in 1996 aangepast om het meer ten goede te laten komen van de armste eigenaars. En wat zien we? Vorig jaar werd nauwelijks de helft van het voor renovatiepremies begrote budget opgebruikt. Hoe valt dit te verklaren?

Een belangrijk aspect is zeker het feit dat de premies pas uitbetaald worden na uitvoering van de werken. Wie dus niet voldoende spaargeld heeft kan niet van de premies profiteren.

Buurthuis Bonnevie werkte samen met enkele andere organisaties een voorstel uit voor het Brussels Gewest. Dit voorstel voorziet in sociale verbouwingsleningen en voorfinanciering van de premies. Het bouwt verder op de sociale leningen die de provincie Brabant, toen die nog bestond, uitschreef. Zowel Vlaams als Waals Brabant zijn verder gegaan met het uitschrijven van deze leningen, alleen in Brussel bestaat niets meer. Het wordt dringend tijd dat hierin verandering komt.

Een ander belangrijk probleem is het feit dat, omwille van de berekeningswijze die het Gewest hanteert, de uiteindelijke premie altijd heel wat lager ligt dan het beloofde percentage. Wie zo gezegd recht heeft op een renovatiepremie van 70% mag dikwijls al blij zijn als hij 30 of 40% krijgt.

Tenslotte vraagt het aanvragen van de premie van de verbouwer heel wat technische en administratieve vaardigheden. Het is nodig dat er een stevig netwerk van lokale diensten wordt uitgebouwd die verbouwers bij hun werkzaamheden kunnen begeleiden. Deze diensten mogen zich echter niet beperken tot het helpen bij de premieaanvragen maar moeten via alle mogelijke middelen de renovatie door eigenaars ondersteunen. In Molenbeek proberen wij, via ons SIF-project, een dergelijke dienst uit te bouwen. Over de organisatie van dit renovatiecentrum hadden we het al in een vorig nummer van *Opbouwwerk Brussel* (*).

Eigendomsverwerving kan voor grote gezinnen effectief een goede oplossing zijn. Ondanks allerlei initiatieven zijn nog te veel gezinnen uitgesloten van de mogelijkheid om een huis te kopen en/of het degelijk te renoveren. Er moet een doelgerichte gecoördineerde politiek voor sociale eigendomsverwerving komen.

Gezien de relatief hoge verkoopprijzen van de huizen in Brussel zullen sommige gezinnen sowieso uitgesloten blijven. De oude eis dat er moet geïnvesteerd worden in nieuwe sociale huurwoningen voor grote gezinnen blijft dus gelden.

* Geert De Pauw, Renovatiecentrum Bonnevie, Begeleiding van eigenaars die willen verbouwen, *Opbouwwerk Brussel*, 15 (1999) nr. 65, pp. 5-8

Ook het creëren van meer grote appartementen aan lage huurprijzen via andere formules, zoals de sociale verhuurkantoren, of het veranderen van de normen wat betreft het aantal kamers is belangrijk.

Eigenaars-bewoners als motor van sociale wijkontwikkeling

Hierboven pleitten wij er voor om de gewestelijke premies meer te zien als middelen voor een huisvestingspolitiek dan als stadsvernieuwingsmiddelen. Toch zijn deze twee zaken zeker niet tegenstrijdig. Sterke eigenaars bewoners zijn de beste garantie voor de herwaardering van een buurt.

De renovatie van het huizenbestand via eigenaars-bewoners

De renovatie van het woningpatrimonium in een buurt als Molenbeek-centrum zal moeten gebeuren, en gebeurt reeds, door de eigenaar-bewoners. Elders wonende verhuurders hebben alleen belang bij het investeren in hun eigendom als hen dat een meerwaarde opbrengt. Hoewel de huurprijzen in deze buurt, in verhouding tot de geboden kwaliteit, zeker niet laag zijn, raken echt dure appartementen moeilijk verhuurd. Wie meer kan betalen geeft er immers dikwijls de voorkeur aan elders te gaan wonen. Een verhuurder die profijt wil halen uit een investering in zijn appartementen haalt in onze buurt een groter rendement door zijn appartement op te delen in kleinere studio's, dan door zijn huis degelijk te renoveren. De Molenbeekse dienst stedenbouw wordt trouwens sinds een aantal maanden meer en meer met dit fenomeen geconfronteerd.

Een speciaal geval is de eigenaar-bewoner die een gedeelte van zijn huis verhuurt. Deze eigenaar woont in hetzelfde huis als zijn huurder, en heeft er dus even veel belang bij dat het dak niet lekt en de elektriciteitsinstallatie veilig is. Hij zal ook vaak proberen te zorgen voor wat comfort en een redelijke huurprijs, al was het maar omdat hij dan kieskeuriger kan zijn m.b.t. zijn huurders. Van de andere kant, vele van deze eigenaars verhuren juist omdat ze niet de middelen hebben om hun huis af te betalen en te renoveren. Bovendien wordt het eigenaars die een gedeelte van hun huis verhuren door allerlei regels erg moeilijk gemaakt om een behoorlijke renovatiepremie te krijgen.

Een premiestelsel dat een juist evenwicht weet te vinden tussen minimum-kwaliteitsnormen en premiebedragen die hoog genoeg zijn om de eigenaars te motiveren deze normen te respecteren, kan dus zeer belangrijk zijn bij het creëren van goede en betaalbare huurappartementen in de buurten, en meer in het algemeen bij de herwaardering van deze buurten.

Tenslotte zijn er de eigenaars-bewoners in strikte zin. Als er iemand zal willen investeren in renovatie zijn zij het wel. Dat de minder begoede en allochtone eigenaars uit onze buurt nog geen massaal beroep deden op de renovatiepremies betekent allermindst dat zij minder gemotiveerd zouden zijn om te renoveren. Het groot aantal eigenaars dat, sinds wij in Molenbeek startten met ons renovatiecentrum, bij ons over de vloer kwam toont dat het tegendeel waar is. (Vanaf onze start in juni 98 tot december 1999 behandelden we 102 dossiers) In vele gevallen zien we dat eigenaars tot het uiterste gaan wat budgetair mogelijk is om toch hun huis degelijk te renoveren.

De renovatie van de Brusselse achtergestelde buurten zal moeten gebeuren door de eigenaar-bewoners. Vermits velen van hen een laag inkomen hebben (60% van de eigenaars waar wij mee werken leeft van een vervangingsinkomen) is bijkomende overheidssteun en aangepaste begeleiding noodzakelijk. Voor specifieke gevallen, zoals huizen die in te slechte staat zijn, moet er een aangepast instrumentarium worden uitgebouwd. Sociale verhuurkantoren kunnen, mits ze bijkomende middelen voor renovatie krijgen, hier een rol spelen.

Eigenaars-bewoners en wijkontwikkeling

Het ligt voor de hand dat een huiseigenaar, meer nog dan een huurder, belang heeft bij een goed functionerende buurt. Hij heeft immers veel geïnvesteerd in deze buurt, en zal er vaak ook zijn hele leven blijven wonen. Zelfs als hij zijn huis zou willen verkopen heeft hij belang bij een goede buurt. Hij zal dus gemotiveerder zijn om er aan mee te werken. Op die manier zal een politiek van sociale eigendomsverwerving dus bijdragen tot een sociale wijkontwikkeling. Zo'n politiek heeft nog voordelen.

Ten eerste is het een vorm van sociale huisvestingspolitiek die het probleem van de „mixité sociale” waar nu zoveel over gesproken wordt omzeilt. In plaats van mensen te concentreren in sociale wijken geeft men hen de kans om overal in de stad (weliswaar in de goedkoopste gemeenten) te gaan wonen.

Bovendien wordt in zekere mate ook een mogelijke sociale verdringing tegen gegaan. Inwonende eigenaars, zullen nooit het slachtoffer worden van een eventuele opwaardering van hun wijk.

Tenslotte moet men zich afvragen op welke manier men vanuit het opbouwwerk kan inspelen op de kracht die deze groep van eigenaars bezit in functie van de ontwikkeling van een buurt. Dat is één van de zaken die we in Molenbeek via ons renovatiecentrum willen onderzoeken.

Het renovatiecentrum als schakel

In juni 98 is Buurthuis Bonnevie, dankzij het sociaal impulsfonds, kunnen starten met een renovatiecentrum. Dit maakt deel uit van een groter pakket van diensten voor de verbetering van de huisvestingssituatie, met ook een klusjesdienst en een permanentie voor huurders.

We kozen er voor om te starten met een intensieve, individuele begeleiding van verbouwers. Daarvoor werd er een architecte aangeworven die opereert in nauwe samenwerking met *een* van de buurtwerkers. Wij kozen voor deze werkwijze omdat de nood aan dit soort begeleiding vroeger reeds overduidelijk gebleken was. We wilden op deze manier ook beter vertrouwd geraken met de problematiek.

Vanuit deze ervaringen wilden we zoeken naar andere mogelijkheden om in Brussel rond renovatie te werken met eigenaars.

Nu we goed vertrouwd zijn met de thematiek zoeken we naar mogelijkheden om de individuele begeleiding om te zetten tot een collectieve actie ten behoeve van de buurt.

In Buurthuis Bonnevie is er een sterke samenwerking tussen het opbouwwerk en het renovatiecentrum. Voor het renovatiecentrum betekent dit dat het niet vlug zal vervallen tot een geïsoleerde sociale dienst zonder ruimer perspectief. Voor de opbouwwerking is het een mogelijkheid om de

vinger aan de pols te houden van wat er in de buurt gebeurt, en om contact te houden met buurtbewoners die via andere acties niet bereikt worden. Zo krijgt een individuele werking onrechtstreeks al een collectieve dimensie. We willen dit collectieve aspect nog verder uitbouwen.

Ten eerste denken we aan een aantal educatieve acties. We denken aan een vormingsreeks voor kandidaat-kopers, eventueel samen met het Woningfonds, over het kopen van een huis.

Daar zouden zij bijvoorbeeld kunnen leren op welke technische details men moet letten bij het bezoeken van een huis. Ook korte doe-het-zelf-cursussen in samenwerking met opleidingscentra uit de bouwsector behoren tot de mogelijkheden.

Het is belangrijk om ook proberen verder te gaan, en de eigenaars van de buurt te organiseren. Wanneer we specifiek eigenaars willen gaan verenigen, dan moet dit volgens ons gebeuren rond thema's die hen in hun hoedanigheid van eigenaar aanspreken. Dat is zeker zinvol. De stem van de groep eigenaars waar wij mee werken wordt te weinig gehoord in dossiers zoals de renovatiepremies. Noch vanuit de groep zelf, noch vanuit de sociale sector, wordt er gestructureerd aan belangenverdediging gedaan, zoals dat voor huurders wel het geval is. Ook bij het beheer van initiatieven op buurtniveau, zoals de uitleendienst waar wij mee willen starten, kunnen eigenaars betrokken worden. Momenteel zoeken wij naar middelen om dit te kunnen realiseren.

Besluit

Samenvattend kunnen we zeggen dat de eigenaar-bewoner een belangrijke rol speelt zowel bij de renovatie van het huizenpatrimonium als bij de wijkontwikkeling van de kansarme buurten. Een aantal overheidsinstrumenten moet beter worden afgestemd op deze groep, en er moeten nieuwe instrumenten komen, zoals sociale renovatieleningen. Een netwerk van buurtgebonden diensten die zich specifiek bezig houden met de begeleiding en de organisatie van eigenaars is een onmisbare schakel in een politiek van renovatie en stadsvernieuwing.

Geert De Pauw

De wijk in gezondheidsperspectief

wijkontwikkeling en socio-economische gezondheidsverschillen

Aanleiding

Met de oprichting van de LOGO's (Lokale Netwerken van GezondheidsOverleg) wil de Vlaamse overheid de 5 gezondheidsdoelstellingen ⁽¹⁾ vertalen naar een lokaal preventie- en gezondheids-promotiebeleid. Voor Brussel opteerde de Vlaamse Gemeenschapscommissie voor één LOGO: het Brussels Gezondheidsoverleg (opgericht in november 1998) ⁽²⁾.

De gezondheidsdoelstellingen zijn gebaseerd op de Vlaamse Gezondheidsindicatoren die meteen de gezondheidstoestand van de gemiddelde Vlaming schetsen. Conclusie hieruit: het is hoogtijd dat er planmatig wordt gewerkt aan deze preventiethema's (tabakspreventie, gezonde voeding,...). Het vertalen van deze gezondheidsdoelstellingen naar de Brusselse sociale context vergt onder meer een stedelijk gezondheidsbeleid met specifieke aandacht voor doelgroepen die zich situeren in (grootstedelijke) kansarme buurten. Er is een concentratie van armoede in steden met Brussel als koploper. Binnen het Brussels LOGO dient dan ook voldoende aandacht te gaan naar het bereiken van socio-economisch achtergestelde groepen bij preventie-activiteiten, wat niet zo evident is. Reeds geruime tijd stelt men immers vast dat traditionele

preventiecampagnes mensen onderhevig aan socio-economische achterstelling niet bereiken. Dit mag dan niet resulteren in een struisvogelhouding maar eerder in het zoeken naar mogelijke strategieën om achtergestelde groepen bij het lokale gezondheidsbeleid te betrekken met het oog op de verwezenlijking van de gezondheidsdoelstellingen. En het Brussels LOGO heeft daar goede redenen toe.

(1) We sommen de gezondheidsdoelstellingen die door de Vlaamse Gemeenschap worden vooropgesteld tegen 2002 nog even op: het aantal rokers moet met 10% dalen (vrouwen, mannen en specifiek jongeren); de consumptie van vetrijke voeding moet dalen ten voordele van vetarme en vezelrijke voeding; het aantal dodelijke ongevallen in het verkeer en de privé-sfeer moet afnemen met 20% ; borstkanker-screening: het aandeel screenings bij de doelgroep van 50-69 jaar moet toenemen tot 80%; de preventie van infectieziekten moet verbeteren.

(2) Het Besluit inzake Gezondheids promotie van de Vlaamse Regering voorziet in de oprichting van LOGO's naar rato van één per 300.000 inwoners. In Vlaanderen zijn er momenteel een 26-tal LOGO's opgericht. Voor Brussel is er één Logo erkend. Voor een uitgebreider beeld van de werking van het Brussels LOGO verwijzen we naar het werkingsverslag 1999 op te vragen Lombardstraat 41 te 1000 Brussel, tel.: (02) 548 05 80.

Nood aan lokale gezondheidsbevordering binnen een grootstedelijk gezondheidsbeleid

(Inter)nationaal onderzoek ⁽³⁾ geeft aan dat de gemiddelde gezondheid van inwoners in de grote steden in vergelijking met andere vormen van urbanisatie, afneemt sinds de tweede helft van de jaren zeventig. De verklaring wordt hiervoor vooral gezocht in selectieve migratie: de jonge gezinnen met de beste inkomens en opleiding (en de beste gezondheid) zijn vanaf de jaren zeventig uit de grote steden vertrokken en hebben zich gevestigd in de betere koopwoningen in de (groenere) rand of op het platteland. De gemiddelde gezondheid van de achterblijvers en van de nieuwkomers (de migranten) is aanzienlijk slechter. Er zijn geen redenen om aan te nemen dat Brussel aan dit proces zou zijn ontsnapt. In tegendeel: in vergelijking met soortgelijke Europese steden werd Brussel gekenmerkt door een omvangrijke en sociaal-economisch bijzonder selectief verlopende uittocht van haar bevolking: de meer bemiddelden die het zich kunnen veroorloven ruilen de stad tegen Vlaamse of Waalse randgemeenten waar ze zich veilig en gezond in het groen nestelen. Zo verloor Brussel alleen al in de jaren tachtig 240.000 Belgen ⁽⁴⁾.

Hun plaats in de binnenstad wordt ingenomen door minder bemiddelde bevolkingsgroepen die zich omwille van hun beperkte koopkracht noodgedwongen nestelen in aftandse woningen waar door de eigenaars al lang niet meer in geïnvesteerd wordt.

Daarnaast baseert de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) zich op vaststellingen zoals :
- juist steden kenmerken zich vaak door allerlei ongezonde omstandigheden (lawaaï- en verkeersoverlast, vervuiling,...) en sociale desintegratie (het uiteenvallen van sociale netwerken of toename van sociaal isolement);

(3) *Europese steden, een vergelijkende cartografie*, Gemeentekrediet, 1999, Vandermotten, De Lannoy en De Corte; Sociaal Cultureel Planbureau Nederland in jaarlijkse rapporten; Diverse publicaties van de WHO in het kader van het gezonde stedenconcept.

(4) Vanderhaegen H., Kesteloot C. (1997) in *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geografie*, nr. 2

(5) We verwijzen hiervoor naar het *Meerjarenplan van RisoBrussel 1999 - 2001*.

- de economische recessie heeft in veel steden geleid tot hoge werkloosheid, groeiende armoede en daarmee verbonden ook een toename van gezondheidsproblemen;
- in de grote Europese steden ontstaan steeds meer concentraties van etnische en culturele minderheden met specifieke gezondheidsproblemen.

Niet alleen is de grote stad gemiddeld ongezonder, maar ook gezondheid blijkt binnen de steden ruimtelijk ongelijk verdeeld te zijn. Het zojuist geschetste beeld verduidelijkt dit : in Brussel kan verwacht worden dat vooral de negentiende-eeuwse gordel, met haar verouderd woningenpark en sociaal-economisch achtergesteld profiel, duidelijk minder sterke troeven in handen heeft om haar bewoners een degelijke gezondheid te verzekeren ⁽⁵⁾.

Aan de meer bekende problemen als armoede, werkloosheid, uitkeringsafhankelijkheid, laag scholingsniveau en verloederd van de woonomgeving kunnen meer dan gemiddeld gezondheidsproblemen in achterstandsbuurten toegevoegd worden zoals ⁽⁶⁾:

- lagere levensverwachting ⁽⁷⁾;
- differentiële morbiditeit (meer chronische aandoeningen, infectieziekten zoals TBC, lichamelijke beperkingen en handicaps);
- differentiële gezondheidsindicatoren zoals lager geboortegewicht, geringere lichaamslengte, obesitas, ... en risicofactoren zoals roken, tekort aan lichaamsbeweging, ongezonde voeding,...
- differentieel gebruik van gezondheidszorg en preventieve gezondheidszorg (verminderde toegang door financiële en culturele drempels, tekort aan informatie en kennis, uitgestelde consumptie en in sommige gevallen overconsumptie, rechtstreeks gebruik maken van spoeddiensten, raadplegen van traditionele genezers, ...).

(6) Het Steunpunt Samenleving en Gezondheid VUB verzamelt al 10 jaar informatie over het verband tussen gezondheid en armoede en heeft een gratis te raadplegen databank omtrent socio-economische gezondheidsverschillen (02) 477 47 14.

(7) Het verschil in levensverwachting voor mannen tussen de 2 Brusselse gemeenten Sint-Joost-ten-node en Watermaal - Bosvoorde bedraagt maar liefst 7 jaar! Steunpunt demografie VUB, *socio-economische factoren in differentiële sterfte van mannen van 45-65 jaar in België*, VUB-RUG (1999).

Om dergelijke gezondheidsproblemen in steden planmatig aan te pakken, stelde de WHO (wereldgezondheidsorganisatie) het concept van „Healthy Cities”-gezonde steden voorop. Dit behelst een beleidskader dat steden moet stimuleren om vanuit een integrale benadering invulling te geven aan lokale gezondheidsbevordering en sociaal-economische gezondheidsverschillen (SEGV) te verkleinen.

Uitgangspunten en werkwijze

Geïnspireerd door het Regeerakkoord van de Vlaamse Gemeenschapscommissie ⁽⁸⁾, de handleiding over de werking van de LOGO 's (Min. Demeester) ⁽⁹⁾, de gedeelde bekommernis van 21 organisaties uit het overlegplatform van het Brussels LOGO, en het Gezonde Stedenconcept stipelde een denktank binnen het Logo enkele krijtlijnen uit voor een wijkgerichte aanpak ter vermindering van SEGV via gezondheidsbevordering.

De samenstelling van deze denktank gebeurde op basis van:

- interesses op de antwoordformulieren bij de installatie van het Brussels LOGO;
- betrokkenheid van diverse sectoren met het oog op intersectorale samenwerking (opbouwwerk, ocmw, wijkgezondheidscentra, straathoekwerk, eerstelijnszorg, intercultureel bemiddelaars, ...).
- wetenschappelijke onderbouwing via het departement medisch-sociale wetenschappen VUB en sociale geografie KU-Leuven voor afbakening en potenties van een buurt.
- vertegenwoordiging van risicogroepen (asielzoekers en mensen zonder papieren, thuislozen, ...).

Deze denktank heeft een open karakter met als opdrachten:

- er wordt van de deelnemers een persoonlijk engagement en organisatie-overstijgend denken verwacht;

(8) Het Regeerakkoord vraagt voor de werking inzake gezondheid bijzondere aandacht voor milieu-aspecten in kansarme wijken, een intersectorale samenwerking en het gezondestedenconcept „Brussel een gezonde stad”.

(9) Deze krijtlijnennota geeft aan dat voor doelgroepen die zich situeren in (grootstedelijke) kansarme buurten een aangepaste strategie dient gevolgd te worden en een afstemming met de SIF-werking aangewezen is.

- ontwikkeling van een pilootproject. Gezien de complexiteit is het Brussels LOGO hier aangewezen op de ontwikkeling van pilootproject(en) die een spin-off en hefboomfunctie dienen te genereren naar andere projecten: „herbruikbaar” zijn, een flexibele aanpasbare methodiek in functie van buurt, doelgroep en enigszins gezondheidsthema.
- opentrekken van het pilootproject naar een grootstedelijk gezondheidsbeleid. Dit vergt overleg met de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en andere beleidsdomeinen (bv. SIF, wijkontwikkelingscontracten) binnen het kader van de intersectorale samenwerking;

De denktank steunde op de volgende uitgangspunten die ze ontleende aan het Gezondestedenconcept:

- *bewonersparticipatie*: de bewoners worden zoveel mogelijk bij de activiteiten betrokken (opzet, ontwikkeling en uitvoering) om aan te sluiten bij initiatieven van bevolkingsgroepen;
- *intersectorale samenwerking*: gezondheid is afhankelijk van tal van determinanten die liggen op andere beleidsterreinen zoals huisvesting, werkgelegenheid, onderwijs, veiligheid, een adequate infrastructuur en een gezond sociaal-cultureel klimaat. Het beïnvloeden van deze factoren vereist een intersectorale benadering, zowel op buurt- als op stedelijk niveau, en ook op regionaal, nationaal en internationaal niveau.
- *politieke betrokkenheid*: dit is nodig om projecten de noodzakelijke legitimatie en middelen te geven (lokaal en bicommunautair);
- *een degelijke kwantitatieve onderbouwing*: gezondheidsbeleid hoort op feiten gebaseerd te zijn. Meestal worden deze gegevens gehanteerd als dialooginstrument naar lokale overheden en organisaties met het oog op intersectorale samenwerking;
- *territoriaal kader*: wijkgericht.

Deze uitgangspunten staan niet los van elkaar maar zijn onderling afhankelijke strategieën om gezondheid op lokaal niveau te bevorderen. De wijk is hierbij volgens het gezonde stedenconcept de schaal en het aangrijpingspunt ter vermindering van SEGV.

Binnen het bestek van dit artikel is het interessant om de uitgangspunten „bewonersparticipatie” en „territoriaal kader” nader te belichten.

Bewonersparticipatie

In literatuur ⁽¹⁰⁾ wordt gewezen op het belang van het gebruik van een mix van interventies voor een efficiënte gezondheidsbevordering in situaties van socio-economische gezondheidsverschillen:

- een persoonlijke benadering (bv. huisbezoeken);
- informatie overbrengen op een visuele wijze;
- informatie overbrengen op een niet-stigmatiserende wijze en positieve boodschappen formuleren;
- vertrekken vanuit de ervaringswereld van kansarmen en hun visie op gezondheidsproblemen en gezondheidsbevordering;
- versterken van de persoonlijke waardigheid (empowerment);

(10) *Kansarmoede en gezondheidspromotie: een visie vanuit de wijkgezondheidscentra*, VWGC, 1999 Centrum Etnische Minderheden en Gezondheid, *literatuursearch en opstarten van een intervisiegroep omtrent methodieken van transculturele hulpverlening en gezondheidsvoorlichting*. Merckx Freddy, *Kansarmoede, ongelijkheid en gezondheidsbevordering*, licentiaatsverhandeling, 1998. *Armoede en gezondheid : de missing link*. Wijkgezondheidscentrum Botermarkt, 1998. Hennion Wouter, *Kansarmoede en gezondheidsbevordering in Vlaanderen*, VIG-publicatie nr. 9, 1998

- vrijwilligers uit de doelgroep die al of niet bijkomende opleiding krijgen (bv. ervaringsdeskundigen);
- gebruik maken van zoveel mogelijk communicatiekanalen (op regelmatige tijdstippen) en ontmoetingsplaatsen die gebruikt worden door wijkbewoners (bv. wachtmomenten in wachtzaal, wassalons, ...);
- gebruik maken van reeds bestaande netwerken en groepen (bv. naai-atelier, zelforganisaties, ...) waaronder ook informele netwerken;
- inspelen op de hier- en nu situatie;
- preventie gekoppeld aan een onmiddellijke win-win situatie (onmiddellijk voordeel).

De wijkgezondheidscentra ⁽¹¹⁾ beklemtonen tevens dat het „opleggen” van gezondheidsdoelstellingen reeds contraproductief kan werken, daar de achtergestelde groepen of representatieve vertegenwoordigers niet zijn gehoord of betrokken in de methodiek en gezondheidsthema ervan. De meest aangewezen methodiek (en hieromtrent groeit stilaan consensus in de academische wereld) lijkt om met achtergestelde groepen een dialoog rond gezondheid aan te gaan en te vragen naar prioritaire noden en behoeften met betrekking tot preventie (bottom-up benadering). In een leefwereld waar alles in het teken staat van dag tot dag overleven, is een thema als gezondheid (zeker als het om preventie gaat) niet het meest prioritaire, tenzij in acute situaties, wanneer dringend ingrijpen noodzakelijk wordt. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat de meest prioritaire noden en behoeften handelen over toegankelijkheid, financiële bereikbaarheid van de zorg, het betaalbaar zijn van de medicatie,...

De wijk als territoriaal kader

Waarom wijkgericht werken ?

Gezondheidsverschillen manifesteren zich het duidelijkst op lokaal niveau. De wijk is dan ook een geschikt niveau om juist de kansarme groepen te activeren rond gezondheidsthema's en actief op zoek te gaan naar netwerken, communicatiekanalen en organisaties waar ze een beroep op doen. Indien blijkt dat er in een wijk nog geen structuren of netwerken zijn uitgebouwd naar kansarme doelgroepen, dan is het opportuun eerst in deze net

(11) *Kansarmoede en gezondheidspromotie: een visie vanuit de wijkgezondheidscentra*, VWGC, 1999

werken en structuren te investeren alvorens van start te gaan met eender welke preventiecampagne.

Een tweede kenmerk is dat er gezondheidsinitiatieven dichtbij de bevolking én met participatie van de bevolking kunnen worden genomen, rekening houdend met hun leefwereld en visie op methodiek van gezondheidsbevordering.

Meerwaarde van het opbouwwerk als partner ⁽¹²⁾

Het opbouwwerk biedt zoals andere lokale actoren werkzaam in een buurt (alfabetiseringswerk, welzijnswerk, dienstencentra, preventieve zorgcentra van Kind en Gezin, jeugdcentra, regionale integratiecentra en lokale steunpunten, sociale restaurants, onthaalcentra voor thuislozen, socio-culturele verenigingen, ...) heel wat troeven om de betrokkenheid van bewoners, ... te stimuleren. Toch willen we hier de extra meerwaarde van het (gezondheids)-opbouwwerk beklemtonen, waarbij lokale gezondheidsinitiatieven gestimuleerd worden om de sociale omgeving en leefwijzen tot aangrijpingspunt te hebben én uit te gaan van bevolkingsparticipatie.

- Het opbouwwerk vertrekt van een projectmatige aanpak waarbij elke fase van het proces van probleemsignalering, probleemanalyse, ontwikkelen van actieplan en procesevaluatie gericht is op samenspraak met de doelgroep en op sturing van het proces door betrokkenen.
- Informatieve rol: opbouwwerkers informeren zowel bewoners als de verschillende overheden.
- Het opbouwwerk heeft een zicht op de sociale netwerken en structuren in een wijk, de kanalen die bewoners gebruiken (collectief en individueel), verhoudingen en tegenstellingen tussen bewonersgroepen en de optie deze te hanteren als potenties (de buurt als arena).
- Het opbouwwerk is een goed kanaal voor introductie en kennismaking met de wijk (bv. aanwijzen van sleutelfiguren);
- Het opbouwwerk wil een bijdrage leveren tot positieve beeldvorming over de wijk;
- Er is een expertise en vlotte link naar structurele oorzaken van gezondheidsproblemen die verband houden met woon-en leefomgevingsfactoren;
- Het opbouwwerk heeft expertise in het actief op zoek gaan naar geschikte partners om beleidsveranderingen te bekomen.

Meerwaarde van de LOGO-werking in de wijk

Versterken van het aanwezige: reeds heel wat initiatieven worden genomen door diverse actoren. Kortom, er gebeurt al heel wat in de wijk. Een belangrijke nieuwe bijdrage kan erin bestaan dat er nieuwe dwarsverbindingen en samenwerkingsverbanden gaan ontstaan, geïnspireerd vanuit de invalshoek gezondheid. Een ondersteuning en verder bouwen op reeds succesvol gebleken projecten in de wijk kan het rendement verbeteren. Inspelen op potenties door: het luisteren naar ideeën van professionals en wijkbewoners. Nieuw en extra : projecten die elders succesvol zijn gebleken of nieuwe ideeën aangebracht door de lokale organisaties en bewoners, kunnen in samenspraak met de partners worden gehanteerd. Samenhang en samenwerking : voor de opzet en uitwerking van elk project zijn partners nodig. Elk project moet voor de betrokkenen win-win situaties opleveren. Belangrijk is dat bewoners (doelgroep) betrokken worden bij het overleg en een richtinggevende inbreng kunnen leveren vanaf

(12) J. Ten Dam, *Gezonde stadsgezichten: een studie naar gezondheidsverschillen en stedelijk gezondheidsbeleid*, Thesis Publishers Amsterdam, 1998.

het begin. Ook moeten hier de mogelijkheden nagegaan worden om de commerciële sector te betrekken (bv. lokale middenstand,...) bij dergelijke initiatieven.

De start : een gezondheidsportret van de wijk.

Met het gezondheidsportret willen we een pragmatisch beeld schetsen over gezondheidsproblemen van bewoners gerelateerd aan woon- en leefomstandigheden in een wijk. De foto wordt in beeld gebracht door bewoners en sleutelfiguren, er wordt gepeild naar potenties van de buurt voor mogelijke oplossingsstrategieën. Intersectorale samenwerking wordt gestimuleerd rond één gezondheidsthema gekozen door de partners van het pilootproject.

Foto: Patrick De Spiegelaere

Het Brussels LOGO beschikt hiertoe over een periode van 2 jaar :

Stappen in het gezondheidsportret :

- 1e fase: samenstelling van een trekkersgroep op wijkniveau
  - 2e fase: het stellen van lokale gemeenschapsdiagnose
    - Stap 1: verzamelen van objectieve data (SIF-gebied, opbouwwerk,...);
    - Stap 2: kwalitatieve uitdieping door gesprekken met sleutelfiguren (professionelen en niet-professionelen);
    - Stap 3: terugkoppeling naar trekkersgroep met het oog op prioriteitenstelling aan de hand van criteria door de trekkersgroep aangebracht.
  - 3e fase: actieplan uitwerken met als doel het betrekken van doelgroep/bewoners rond één gezondheidsgerelateerd thema in samenwerking met de lokale partners. De doelgroep wordt bereikt via collectieve en individuele communicatiekanalen en met een aangepaste methodologie.
  - 4e fase: evaluatie van het pilootproject met het oog op hefboomfunctie van het project.
- Aandachtspunten bij het actieplan:
- Het stap voor stap opbouwen van een netwerk. Er wordt niet onmiddellijk begonnen met complexe problemen, maar met relatief eenvoudig op te lossen knelpunten om snelle en concrete resultaten te kunnen halen.
- De eerstelijnsgezondheidszorg als ankerpunt: het opstarten en uitbouwen van het project gebeurt zoveel mogelijk in functie van de huisarts (wijkgezondheidscentrum) vanwege diens centrale functie in het zorgaanbod.

Kans op slagen van het pilootproject „De wijk in gezondheidspectief”

Een boeiende opdracht alleen is voor het Brussels LOGO niet voldoende om in een wijk een pilootproject te starten. Er moet ook voldaan worden aan een aantal randvoorwaarden wil het pilootproject kans op slagen hebben:

- het draagvlak van organisaties: een netwerk van partners (tenminste 3) moet dit initiatief steunen en complementair zijn op vlak van kennis, bevoegdheid, bewonersbetrokkenheid en link naar Franstalige werkveld;
- De partnerorganisaties die meewerken aan het

initiatief moeten daarom goed geïnformeerd zijn en ze moeten „partner” zijn in die zin dat de realisatie van het initiatief ook een van hun doelstellingen is;

- de partners stellen de behoefte aan het initiatief vast : heeft een nieuw initiatief een meerwaarde ? Wat is reeds ondernomen in de wijk op dat vlak, waarbij kan er aanvullend gewerkt worden en waar kan er ingespeeld worden op hiaten.
- de bepaling van doelstelling en doelgroep. Deze doelstellingen moeten voldoende concreet zijn; zijn de partners het voldoende eens over de doelstellingen; is de doelgroep voldoende betrokken bij de voorbereiding, planning en uitvoering van dit initiatief ?
- de aanwezigheid van infrastructuur of een centrale entingsplaats voor een zichtbare aanwezigheid (bv. gemeenschapscentrum,..) van waaruit gemeenschappelijke gezondheidsactiviteiten kunnen ontwikkeld worden.
- betrokkenheid van wijkgebonden initiatieven en organisaties niet gevestigd in de wijk maar met een werking in de wijk, evenals Franstalige organisaties.

Grenzen aan wijkgerichte gezondheidsbevordering

Bewonersbetrokkenheid is een grens waarmee lokale gezondheidsbevorderende projecten in achtergestelde buurten te kampen krijgen. Op het punt van bewonersbetrokkenheid stelt men heel dikwijls vast dat participatie slechts in de laatste fase van het project plaatsvindt, nl. bij de consumptie van de gezondheidsbevorderende activiteit. In doorstroomwijken met achterstelling en veel verhuisbewegingen is de gebondenheid met de buurt niet sterk („Waar ik woon wil ik niet leven”) en is participatie nog moeilijker te bereiken. Participatie van socio-economisch zwakke groepen verloopt dikwijls heel moeizaam, vergt tijd en is een arbeidsintensief proces (persoonlijke benadering). Er zijn diverse redenen waarom het verwachtingspatroon niet te hoog gespannen mag zijn: wie lang in een situatie van formele non-activiteit verkeert, wie reeds lang teruggetrokken of in illegaliteit leeft, wie een laag opleidingsniveau heeft en analfabeet is, ... heeft een negatief zelfbeeld opgebouwd. Het kost tijd om weer zelfvertrouwen en zelfwaardering op te bouwen.

Allochtonen en gezonde voeding, hoe laatje hen watertanden?

Een draaiboek voor vormingswerkers

Marokkaanse Harira en Tajine, Turkse Kisir en Ayran ... we stellen vast dat allochtonen erin slagen om gezonde eetgewoonten uit hun land van herkomst te behouden, maar dat ze jammer genoeg ook enkele ongezonde Westerse invloeden overnemen (bv. te veel vet en suiker eten, te weinig groenten en fruit).

De klassieke methoden om overgewicht, diabetes mellitus enz. te bespreken, zijn niet altijd geschikt om allochtonen te bereiken. Hoe kan je ze dan wel laten watertanden?

Het Brussels Logo-team werkte samen met een intercultureel bemiddelaar een draaiboek uit dat je kan gebruiken om met allochtonen over gezonde voeding te praten. Dit kan gebeuren tijdens buurtactiviteiten, taallessen Nederlands, schoolopbouwwerk en andere.

Inhoud:

- Achtergrondinformatie over 14 voedingsthema's zoals osteoporose, overgewicht, diabetes, voeding bij jonge kinderen, cholesterol, enz.
- Het is niet de bedoeling om een saaie voordracht te geven: je kan de info koppelen aan het bereiden van een gezond gerecht. Hiervoor kan je je laten inspireren door de recepten uit de Belgische, Turkse en Marokkaanse keuken.
- Per thema is er nog een kopieerpagina voor de deelnemers aan de vorming.

Het draaiboek is bedoeld voor diëtisten, leerkrachten, begeleiders van een sociaal restaurant, buurtwerkers, intercultureel bemiddelaars, personen die met kansarme volwassenen werken, enz.

Dit draaiboek en de map „voedingsactiviteiten in het kader van buurtwerking” van het Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie vullen elkaar aan in een globale werking rond gezonde voeding.

Wil je een graantje meepikken?

Het draaiboek is verkrijgbaar bij het Brussels Gezondheidsoverleg, Lombardstraat 41, 1000 Brussel
tel: (02) 548 11 14, fax: (02) 548 05 92.

Het kost 750 Bef. zonder en 950 Bef. met verzendingskosten.

Nochtans zou een buurtgerichte aanpak – zoals eerder aangehaald – meer troeven moeten bieden voor het benaderen van specifiek (moeilijk bereikbare) doelgroepen.

De buurt of wijk is niet het enige schaalniveau voor het verkleinen van gezondheidsverschillen. Een afstemming is nodig met een stedelijk gezondheidsbeleid. Een stedelijk gezondheidsbeleid dat in Brussel zou vertrekken van de meest problematische buurten moet – juist omwille van de ernst van de situatie – op alle beschikbare financieringskanalen kunnen steunen en afgestemd worden op

reeds bestaande impulsen vanuit de diverse overheden. Bovendien vereist de complexe demografische context, samen met de sociaal-economische achterstelling en het aanslepend democratisch deficit in deze buurten ⁽¹³⁾ dat een gezondheidsbeleid in Brussel sterk inclusief en integraal wordt ingevuld. In die zin kan het gezondheidbeleid zich zelfs niet beperken tot bijvoorbeeld het invoeren van een meldingspunt voor gezondheidsklachten in de buurt, maar moeten ook meer structurele maatregelen dringend doorgevoerd worden. Dit houdt in dat er dringend veel meer geld moet geïnvesteerd worden in de meest problematische buurten (vernieuwbouw van het woningpatrimonium, aanleggen van groen- en speelruimten, verkeersveiligheid, ...) en dat het burgerschap ook voor de niet-Belgische bewoners op zeer korte termijn volwaardig wordt ingevuld.

Ilse Wauters
Brussels LOGO VGC
Freddy Merckx
Wijkgezondheidscentrum De Brug.

Foto: Patrick De Spiegelaere

(13) Waarmee bedoeld wordt dat de bewoners van de achtergestelde buurten niet vertegenwoordigd zijn in de democratische besluitvorming van hun gemeente (ze zijn ondervertegenwoordigd in de officiële beslissingsorganen en kunnen zelfs niet mee beslissen over de collectieve goederen en diensten – waaronder gezondheid – die aan hun buurt kunnen worden toegewezen).

Huurdersadviesraden in de sociale huisvesting

Een voorstel van ordonnantie gewogen

Inleiding

In het kader van haar projectwerking inzake sociale begeleiding van huurders in sociale woningen in het patrimonium van de Brusselse Haard — eerst in het project sociale begeleiding Brusselse Haard (SSBH / ASFB) in 1991-92 en later en tot op heden in de blokken Timmerwerf - Houthulstbos — krijgt Riso-Brussel te maken met een huurdersadviesraad. RisoBrussel heeft zich daarbij steeds op het standpunt gesteld dat dergelijke Huurdersadviesraad een sleutelrol kan vervullen in een cliëntgericht en op participatie afgestemd beheer van vastgoedmaatschappijen. Het feit dat de praktijk evenwel veraf staat van de mogelijkheden die het instrument, mits degelijk omkaderd, kan bieden, zorgde er in het verleden voor dat een moment werd nagedacht over een voorstel van project rond de *optimalisering van de werking van de huurdersadviesraad*. De tijd was blijkbaar toen (1996) niet rijp om samenwerkingsrelaties tussen het opbouwwerk (RisoBrussel) en de Brusselse Haard kansen te geven.

In de regeringsverklaring van het Brussels Gewest van juli 1999 staat: „binnen de openbare vastgoedmaatschappijen zal het oprichten van huurdersadviesraden worden aangemoedigd”. De toestand in Brussel is momenteel zo dat 2 maatschappijen ervaringen hebben met de werking van dergelijke raden: SCLAB en de Brusselse Haard. Alleen in deze laatste maatschappij bestaat er nog een werking (op een totaal van 32 erkende maatschappijen in het Brussels Gewest). Het terrein is dus grotendeels onontgonnen. Het is bovendien goed om weten dat er voor de werking van huurdersadviesraden (nog) geen wettelijk kader voorhanden is. Daar kan verandering in komen. In maart laatstleden diende Rudy Vervoort (PS) een voorstel van ordonnantie in ^(*). We willen er dan ook enkele kanttekeningen bij plaatsen. We vinden het belangrijk dat over het concept nagedacht wordt, niet enkel om de beperkte

praktijk te verbeteren, maar tegelijk opdat nieuwe initiatiefnemers zouden kunnen beschikken over een model dat borg staat voor een „goede” werking, waarbij tevens kan rekening gehouden worden met de ervaringen uit het verleden.

Het voorstel van ordonnantie

Het voorstel van ordonnantie van R. Vervoort en Cie wil een algemeen kader scheppen. De 5 inhoudelijke artikels die het bevat zullen dus verder in uitvoeringsbesluiten moeten gegoten worden. Wat valt uit dit voorstel te onthouden? Een huurderadviesraad is samengesteld uit vaste leden en plaatsvervangers die om de 3 jaar verkozen worden. Procedure en datum van de verkiezing evenals de samenstelling en werking van de huurdersadviesraad zal door de regering bepaald worden.

De regering richt tevens een beroepscommissie op (en legt de werkwijze vast) die uitspraken doet over de beroepen inzake geschillen betreffende de verkiezingen.

* Medeondertekend door Marc Cools, Jean-Pierre Cornelissen, Brigitte Grouwels, Sven Gatz, Adelheid Byttebier en Philippe Debry.

De vastgoedmaatschappijen bezorgen de adviesraden de informatie, nodig om hun bevoegdheden te kunnen uitoefenen en stellen tevens vergaderlokalen ter beschikking.

De adviesraden brengen adviezen uit over alle andere dan individuele kwesties die met hun bevoegdheden verband houden.

Voorafgaand advies is vereist voor:

- elk onderhouds- en renovatieprogramma voor een bedrag hoger dan 1 miljoen Bcf;
- de methodes om de huurlasten te berekenen en de jaarlijkse afrekening van de huurlasten te maken;
- goedkeuring of wijziging van het huishoudelijk reglement;
- programma's in verband met collectieve voorzieningen waarin vastgoedmaatschappijen betrokken zijn;
- programma's inzake culturele of sociale animatie en informatie, adviezen worden binnen de maand na de adviesaanvraag uitgebracht.

Minderheidsstandpunten van ten minste 20% van de aanwezige leden worden vermeld.

Welk gevolg de vastgoedmaatschappij aan de adviezen geeft wordt minstens tweemaal per jaar meegedeeld.

Voor de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) wordt een advies- en controletaak weggelegd: De BGHM adviseert inzake oprichting van de beroepscommissie; is de zetel van deze beroepscommissie; controleert de werking van de

adviesraden en het goede verloop van hun betrekkingen met de maatschappijen; vernietigt in voorkomend geval beslissingen der maatschappijen waarvoor geen advies gevraagd werd (de regering bepaalt de procedure).

De regering begroot jaarlijks de werkingskredieten en legt de toekenningsregels vast.

Korte terugblik.

Het voorstel van ordonnantie van R. Vervoort en Cie. is een hernieuwde poging om dergelijke raden in de vastgoedmaatschappijen ingang te doen vinden. Hernieuwd omdat reeds in 1988 de senatoren Vaes en Henrion een wetsvoorstel terzake indienden, weliswaar zonder dat daar gevolg aan gegeven werd. Hun „Voorstel van wet tot instelling van adviescomités van de bewoners bij de maatschappijen voor sociale woningen van het Brussels Gewest” werd in de Belgische senaat ingediend op 18 maart 1988. Op dat moment had het Brussels Gewest overigens nog geen ordonnantiebevoegdheid.

In de memorie van toelichting werd het wetsvoorstel verantwoord. Het wordt gekaderd in een streven naar „waarachtige openbare dienstverlening” waarbinnen enerzijds de contractuele rechten en plichten van de bewoners moeten duidelijk zijn, anderzijds er een feitelijke mogelijkheid moet zijn om zeggenschap te hebben en mee te beslissen in zaken die hen rechtstreeks aangaan. Vaes & Henrion sommen een aantal voordelen voor het installeren van huurdersadviesraden op:

- de betrokkenheid van bewoners op moeilijkheden doet bij hen de bewustwording voor verantwoordelijkheid groeien;
- wie zich gerespecteerd weet als huurder zal ook de eigenaar respecteren;
- er ontstaan betere sociale betrekkingen tussen bewoners;
- ze betekenen een stimulans voor vrijwilligerswerk.

Deze adviescomités moeten niet in de plaats treden van de besturen maar ze bieden wel het kader waarbinnen het overleg tussen beleidsverantwoordelijken en gebruikers kan plaatsvinden via een orgaan dat rechtstreeks verkozen wordt voor een periode van 4 jaar; het bestaat uit tenminste 5 leden; kandidaten zijn kiesgerechtigd

als ze minstens 6 maand bewoner zijn en de leeftijd van 18 jaar bereikt hebben. Dergelijke huurdersraad moet door het bestuur om advies gevraagd worden in een vijftal aangelegenheden:

- de samenstelling van woninggroepen;
- het jaarlijks programma voor onderhoud en renovatie;
- de berekening en verdeling van de lasten;
- de bepaling van de maatregelen inzake huur, lasten en achterstallen;
- het huishoudelijk reglement.

Bovendien heeft de adviesraad het recht om over gelijk welk voorstel adviezen in te dienen en heeft ze het recht geïnformeerd te worden betreffende:

- de toepassing van de reglementering betreffende de sociale woningen;
- de jaarrekeningen;
- de begrotingsraming;
- het investeringsprogramma van de maatschappij;

Geen enkel dossier mag betrekking hebben op individuele gevallen.

Huurdersadviesraden in Wallonië

Net als de initiatiefnemers van het huidige voorstel verwijzen Vaes en Henrion in hun behandeling van het wetsvoorstel uitdrukkelijk naar het bestaan van dergelijke comités in het Waalse Gewest. Daar hebben ze een wettelijke basis sedert 1984. Deze kwam er onder druk van *comités de défenses* die na de regionalisering van de huisvesting protestacties op touw zetten tegen de verhoogde huurprijzen (Wallonië had de schuldenlast mee geërfd). Deze comités eisten een erkenning als gesprekspartners. Na 1984 hebben opeenvolgende besluiten van de Waalse Gewestraad het instrument vorm gegeven. Het laatste uitvoeringsbesluit dateert van 6/2/1999: *Arrêté du Gouvernement Wallon relatif aux comités consultatifs de locataires et de propriétaires*.

Feitelijk gaat het in Wallonië over adviesraden voor huurders en eigenaars in de sociale huisvesting. De huurdersadviesraad is ook opgenomen in de Waalse wooncode uit 1998 (art. 153).

Momenteel opereren er in Wallonië 55 huurdersadviesraden met in totaal 516 verkozenen (verkiezingen van 1996). Dit wordt kwantitatief als succesvol beschouwd, vermits het een stijging betreft van 81% in vergelijking met '92. Men verwacht evenwel een daling bij de volgende

verkiezingen in 2000. Deze verwachte daling zou dan verklaard worden vanuit een algemene malaise m.b.t. de werking van deze comités. Het overheersend gevoel is er namelijk één van onmacht over de ambitie om met deze adviesraden de werking van de vastgoedmaatschappijen te democratiseren. Met andere woorden en in termen van macht uitgedrukt: het gevoel overheerst dat deze raden niet zwaar wegen ten opzichte van de Waalse huisvestingsmaatschappij in het algemeen, de afzonderlijke huisvestingsmaatschappijen waarbinnen ze opereren in het bijzonder. (*)

Wat opvalt in de Waalse wetgeving in de zeer sterke institutionele reflex (**). Verkiezingsprocedures worden tot in de kleinste details uitgewerkt, naar analogie van de gang van zaken bij gemeenteraadsverkiezingen. De verkiezingen op zich lijken niet het beste middel om de participatie te verhogen. Er zijn te weinig kandidaten waardoor het strijdelement wegvalt. Dit gebrek aan belangstelling heeft veel te maken met het statuut van de huurdersadviesraden: puur consultatief. Ze moeten verplicht gehoord worden maar het hangt volledig van de woningmaatschappijen af of er ja dan nee rekening mee gehouden wordt, zelfs of er informatie verstrekt wordt omtrent het waarom van bepaalde beslissingen. Deze demoraliserende situatie wordt wel rond specifieke dossiers nu en dan doorbroken. Bijvoorbeeld heeft het verzet tegen de zogenaamd globalisation des charges vruchten afgeworpen: betalen voor groenvoorzieningen als die er niet zijn kan niet meer. Dit zijn kleine stapjes vooruit die mogelijk wijs de weg aanduiden van huurdersadviesraden als eisende en contesterende organen binnen een gestructureerd kader (een beetje zoals de rol van de syndicale delegatie in het sociaal overleg).

Mits een soepeler structuur wordt het instrument toch als een kans voor de democratie beschouwd. Van enkele huurdersadviesraden gaat een dynamiek uit. Deze dynamiek wordt in niet geringe mate geconditioneerd door de vormingskansen die meer en meer mogelijk worden. Vanuit Namen (Waalse

* *Alter Echos*, nr 66 (10 (10-01-2000) p. 27 CCLP: questions à l'approche des élections.

** De hierna volgende evaluatieve gegevens zijn mondeling meegedeeld door Paul Trigalet van Solidarités Nouvelles Wallonnie.

Gewestelijke huisvestingsmaatschappij) worden cursussen voorbereid die leden een zekere technische scholing bijbrengen over hun rol (lidmaatschap is er niet voor persoonlijk gewin!) over onderhandelingen, enz ...

Het blijft een opgave om jongere huurders te rekruteren. Vaak zijn de adviesraden samengesteld uit een oud, voornamelijk mannelijk publiek. Tenslotte wordt het tekort aangevoeld van een onafhankelijke instantie waarbij verhaalrecht mogelijk wordt. Ook in de huisvestingsmaterie kan men in feite geen rechter en partij tegelijk zijn.

De huurdersadviesraad van de Brusselse Haard. Bedenkingen bij het functioneren.

Zoals gezegd is in Brussel nog geen wettelijk kader voorhanden. Van de vastgoedmaatschappijen die met huurdersadviesraden geëxperimenteerd hebben bestaat alleen nog binnen de Brusselse Haard een werking. Verkiezingen werden in 1991 voor de eerst keer georganiseerd en dit op grond van een *bijvoegsel* bij het huishoudelijk reglement waarin de oprichting van een raadgevende huurdersraad beschreven staat. Inspiratie omtrent procedure en werkterrein is goeddeels uit het Waalse voorbeeld gepuurd, althans de algemene principes, het *bijvoegsel* gaat niet in detail.

Vanuit het opbouwwerkproject sociale begeleiding Timmerwerfkaai-Houthulstbos doen we geen uitspraken over de werking van *de* huurdersadviesraad van de Brusselse Haard, wel uitspraken over hoe naar ons aanvoelen de actoren huurders, *délégues*, beheer zich via de huurdersadviesraad tot mekaar verhouden.

Naar ons aanvoelen bestaat er een grote kloof tussen de huurdersadviesraad en de huurders waarvoor die adviesraad geacht wordt te werken. Veel huurders zijn gewoon niet op de hoogte van het bestaan van een huurdersadviesraad en weten niet wie hun afgevaardigde is. Anderzijds is de huurdersadviesraad wel samengesteld uit mensen die gemotiveerd zijn, elkaar op maandelijks vergaderingen zien, geïnformeerd worden door de Brusselse Haard en opmerkingen formuleren. De motivatie waarom huurdersafgevaardigden deze job doen is vaak persoonlijk gekleurd. Er komt persoonlijke ambitie bij kijken: men komt gemakkelijk aan informatie, men staat aan de „binnenkant”, er is status en respect aan verbonden, het

geeft eventueel uitzicht op een job binnen de sociale huisvestingsmaatschappij. Mag deze vaststelling niet veralgemeend worden, het blijkt toch een stuwende factor die maakt dat men niet afhaakt.

De recente verkiezingen met de zeer matige respons drukken een algemene malaise uit: men mag vergaderen, men mag klachten indienen, in de praktijk zijn weinig veranderingen zichtbaar. Voor de huisvestingsmaatschappij is het interessant om maandelijks met vertegenwoordigers van de complexen rond de tafel te zitten. Vooral dan om ten zien wat er leeft bij de huurders, om te weten waarover men „zanikt”. Het wordt gehanteerd als een instrument om de huisvrede te behouden. Het is interessant om bepaalde verzuchtingen tijdig te detecteren.

Thema's en beslissingen, die bij huurders verzet zouden kunnen wekken, worden in beslotenheid besproken. Men is geïnteresseerd in mondige huurders, in huurders die kritiek uitoefenen. Doordat de delegés vervreemd zijn van hun achterban en de maatschappij zeker niet geneigd is de eigen oppositie te organiseren, dreigt het gevaar dat men in een vorm van canapépolitiek verzeilt die het ergste doet vrezen voor waar het in een huurdersadviesraad uiteindelijk op aan zou moeten komen: de belangen van de huurders bij het bestuur van de sociale huisvestingsmaatschappij verdedigen.

Vandaar dat in kringen van verdedigers van huurdersbelangen over de huurdersadviesraad wel eens schamper als over het comité maison (van de directie) gesproken wordt.

Het voorstel van ordonnantie gewogen.

We kunnen voorgaande kritische vaststellingen met betrekking tot de werking van de huurdersadviesraad van de Brusselse Haard op een meer algemeen niveau samenvatten in de volgende stelling: huurdersadviesraden zijn geconcipieerd en werken te zeer vanuit een representatieve opvatting van democratie, terwijl een participatieve opvatting te weinig kansen krijgt.

In de eerste opvatting primeren formele regels en procedures en leeft de overtuiging dat, als deze gerespecteerd worden, de werking van het orgaan als vanzelf „democratie” zal genereren. Met het verschil dat ze niet onderworpen zijn aan de democratische

controle van mekaar beconcurrerende partijen, werken ze een beetje als parlementen of gemeenteraden: ze worden om de 4 jaar verkozen en de verkozenen worden verondersteld hun ding te doen, als vertegenwoordigers, maar op afstand van diegenen die ze geacht worden te vertegenwoordigen.

Het Waalse model is een schoolvoorbeeld van wat we daarjuist een representatieve opvatting van democratie noemden. In de wetteksten wordt namelijk zeer veel aandacht besteed aan de spelregels die in acht moeten genomen worden. Bijvoorbeeld de voorwaarden waaronder men zich kandidaat kan stellen, de verkiezingsprocedure. Dit alles wordt tot in de kleinste details geregeld. Op zich is dit geen slechte zaak, alleen is dit slechts één deel van het verhaal. Er wordt weinig geregeld omtrent het andere deel: de voorwaarden organiseren die moeten toelaten dat het instrument ook democratisch werkt, dit wil zeggen een bijdrage levert aan de belangenbehartiging en de emancipatie van de sociale huurders.

Dergelijke voorwaarden realiseren zou juist toelaten te werken aan die andere, participatieve opvatting van democratie.

Te vrezen valt dat het voorstel R. Vervoort en Cie. de partner-democratie weinig dichterbij brengt. Het algemeen kader is erg summier en vertoont verwantschap met het representatie-model van de Waalse en Brusselse voorbeelden. Het is nu des te verwonderlijker dat het participatieluik, of preciezer uitgedrukt, het voorwaarden scheppende kader, geen grotere kans krijgt in voorliggende voorstel, temeer daar in de memorie van toelichting de noodzaak perfect aanvoeld wordt. We citeren: „Hoe dan ook, het succes van dergelijk initiatief zal niet uitsluitend afhangen van de precisie en van de mogelijke stringente of soepele aanpak die een reglementair kader voor samenstelling en functioneren aan dergelijk initiatief zal verlenen. Inderdaad, de betrokkenheid van huurders op welk niveau dan ook blijft uiterst onzeker, wanneer deze niet ondersteund wordt door informatie en continue vorming van de belanghebbenden, zowel omtrent de rol die de ordonnantie pretendeert te verlenen aan de huurdersadviesraden, als omtrent het voorwerp en de draagwijdte van de adviezen die ze verondersteld worden te leveren. Iedere nieuwe ervaring van participatieve democratie maakt

uitermate veel aandacht voor de pedagogische fase die eraan voorafgaat noodzakelijk. Daarmee staat of valt de werkelijke betrokkenheid van de actoren, een betrokkenheid die noodzakelijk is voor het welslagen van het project. Burgerinitiatieven verrijzen niet tot in het oneindige uit hun as.”

In de praktijk stellen we vast dat de huurdersadviesraad als instrument om betrokkenheid en participatie van huurders bij beleid en werking van de sociale vastgoedmaatschappijen te bevorderen verre van evident is. Daarvoor ontbreekt het momenteel aan de kant van de maatschappijen aan een visie op de rol van huurdersadviesraden als instrument van belangenbehartiging (en emancipatie) van huurders. (Dit hangt uiteindelijk ook samen met blijvende opvattingen over de rol van sociale huisvestingsmaatschappijen als strikt beperkt tot de immobiliënsfeer). Er zijn ook te weinig prikkels en mogelijkheden vanuit de maatschappijen opdat afgevaardigden hun rol zouden kunnen spelen.

Komt daarbovenop het feit dat de rol van huurders-afgevaardigde erg moeilijk is, zowel naar de vaardigheden waaraan deze rol appelleert (geschikte kandidaten liggen in situaties gekenmerkt door kansarmoede zeker niet voor het rapen), als naar de zwaarte aan sociale problematieken die zich in achterstellingssituaties kunnen voordoen. Vandaar dat een ordonnantie in de zin zoals die geconcipieerd is dreigt een lege doos te blijven en zelfs contraproductief te werken, als er ook niet onmiddellijk een voorwaardenscheppend kader in het gelid wordt gebracht.

Aanbevelingen.

Elementen van zo'n kader hebben ons inziens betrekking op volgende bekommernissen en aandachtspunten:

- Naar ondersteuning van afgevaardigden in de uitoefening van hun functie moet enorm veel aandacht uitgaan.
  - Ondersteuning heeft betrekking op
    - * vorming (hoe vergaderingen beleggen, huisbezoeken afleggen, mogelijkheden van animatie-activiteiten onderkennen).
    - * een juiste functie-omschrijving: wat behoort tot de taak van een afgevaardigde, wat niet, hoe wordt deze afgelijnd met bijvoorbeeld functie en taken van conciërge.
    - * duidelijke afspraken over de positie van de adviesraad en de afgevaardigden ten opzichte van de verschillende diensten (bijvoorbeeld: technische dienst, sociale dienst, ...) welke bevoegdheden hebben ze?

Methodische ondersteuning zou kunnen uitgaan van een andere functie die gecreëerd wordt in de schoot van een huisvestingsmaatschappij: namelijk de sociaal begeleider. Hier kan de band gelegd worden tussen dit voorstel en een ander idee uit de regeringsverklaring, namelijk in verband met de instelling van sociale begeleiding / *accompagnement social* in de sociale huisvestingsmaatschappijen. Dit zou meteen ook de brug kunnen leggen tussen huurdersadviesraad en huurders.

- Er moet veel meer dan nu het geval is geïnvesteerd worden in informatieverstrekking aan en collectieve behoeftenverkenning van de huurders in de woonblokken. Wil de huurdersadviesraad daarin een rol vervullen, moet ze de

beschikking hebben over wetten, circulaires en andere relevante stukken die noodzakelijk zijn om deze informatierol te kunnen vervullen.

- In plaats van 1 huurdersafgevaardigde per blok opteren voor 2. Uiteindelijk is dit vrijwilligerswerk en de ervaring leert dat er niet veel moet gebeuren of de afgevaardigde haakt af. Daarmee wordt de essentie van de adviesraad zelf uitgehold.
  - Een team verhindert ook dat er één iemand *blok-opperhoofd* wordt. Er komen verschillende persoonlijkheden bij mekaar elk met de eigen, liefst aanvullende capaciteiten.
- Er is nood aan een onafhankelijke begeleidings-, controle- en verhaalinstantie in de schoot van de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij. Deze is de onafhankelijke derde die erover waakt dat de huurdersadviesraden hun rol naar behoren kunnen vervullen.
- Enkele kwesties die bij opmaak van uitvoeringsbesluiten niet over het hoofd mogen gezien worden:
  - * De huurdersadviesraad krijgt infrastructuur in eigen beheer;
  - * De huurdersadviesraad beschikt over werkmiddelen (bvb. in Wallonië: 10 Bef per woning met een minimum van 5.000,- Bef);
  - * Minstens 3 algemene vergaderingen met huurders per jaar en een algemene vergadering wanneer 10% van de huurders er om vragen (cfr. het *bijvoegsel* van de Brusselse Haard).

Tenslotte zal er ook gewerkt moeten worden aan een mentaliteitswijziging binnen de woningmaatschappijen zelf. Modern management heeft oog voor de cliënt die een gelijkwaardige partner is en niet iemand die een gunst ontvangt. Het zou niet misstaan mochten bij de conceptie van wetteksten ook voorafgaand advies en informatie ingewonnen worden bij middenveldorganisaties die zich opwerpen als verdedigers van huurdersbelangen.

Bruno Van Loo
Alain Storme.

Vijf jaar werken in Peterbos

Voor wanneer de kers op de taart?

Sinds 1988 is RisoBrussel in Peterbos actief. In overleg met de sociale huisvestingsmaatschappij Assam werd toen een project rond buurtbeheer opgezet. Samen met bewoners slaagde RisoBrussel er in enkele verbeteringen voor de buurt te realiseren: heraanleg van het groen in de buurt, bouw van een gemeenschapsinfrastructuur (Agorazaal), een buurtcomité met een jaarlijks wijkfeest, jongerenanimatie, sport- en spelinfrastructuur, ...

Peterbos is een sociale hoogbouwwijk in het Noorden van de gemeente Anderlecht, vlakbij de Brusselse Ring. De site bestaat uit 18 appartementsblokken, gebouwd tussen 1958 en 1981, die beheerd worden door de sociale huisvestingsmaatschappijen Assam en de Anderlechtse Haard. De wijk telt ruim 3000 inwoners, waarvan ongeveer een kwart niet-Belgen. De woonfunctie primeert: er is geen doorgaand verkeer en naast enkele kleine handelszaken is er geen economische activiteit.

In 1995 startte RisoBrussel in Peterbos een kinder- en jongerenwerking met de bedoeling te komen tot een zelfstandige organisatie met minimaal twee jeugdanimatoren op voltijdse basis en in een volwaardig statuut. Vele inspanningen ten spijt is dit in 2000 nog altijd niet gelukt. De taart voor de vijfde verjaardag smaakt, maar is niet compleet.

1995: start van een kinder- en jongerenwerking

In 1995 besliste RisoBrussel in onderlinge afspraak met Assam om de volwassenwerking af te bouwen en zich voortaan te concentreren op een kinder- en jongerenwerking. De ervaring met het project buurtbeheer had ondertussen duidelijk gemaakt dat samenlevingsproblemen in de wijk grotendeels te wijten waren aan spanningen tussen de bejaarde Belgische bevolking en de jonge migrantenpopulatie. Door de geïsoleerde ligging van de wijk en het gebrek aan voldoende vrijetijdsaangelegenheden ter plaatse, is er bij de jongeren een hoge vervelingsgraad vast te stellen. Dit zorgt ervoor dat

jongeren doelloos in de wijk en tussen de blokken rondhangen, wat een onveiligheidsgevoel creëert bij voornamelijk oudere bewoners. In enkele gevallen is ook effectief sprake van (kleine) criminaliteit.

Gezien de beperkte middelen van RisoBrussel was het onmogelijk tegelijkertijd zowel met jongeren als met volwassenen te blijven werken. De uitbouw van een degelijke kinder- en jongerenwerking kreeg dan ook prioriteit, temeer daar het project omtrent buurtbeheer niet langer zin had als niet eerst de groep jongeren opgevangen werd. Assam besloot voortaan één jeugdwerker ter beschikking te stellen. RisoBrussel, die het belangrijk vindt allochtone jongeren tewerkstellingskansen te bieden, engageerde een plaatselijke jongere die tot op vandaag nog altijd deel uitmaakt van de professionele equipe. Tot eind '97 kon RisoBrussel hier eveneens een opbouwwerker-jeugdwerker aan toevoegen via de Veiligheidscontracten. Daarna heeft de gemeente Anderlecht deze middelen naar zich toe getrokken.

1997-1998: Professionele omkadering

Ondertussen werd de behoefte om de kinder- en jongerenwerking verder te professionaliseren, steeds groter. Er was duidelijk nood aan een gestructureerd en educatief omkaderd vrijetijdsaanbod. Daarom zocht RisoBrussel aansluiting bij de Vlaamse Gemeenschapcommissie en meer bepaald bij de initiatieven werkend met kansarme jongeren (wkj). De activiteiten bereikten echter onvoldoende volume om volgens de criteria in aanmerking te kunnen komen. Ook binnen het Sociaal Impulsfonds, dat in 1997 van start ging, was voor Peterbos geen plaats voorzien. De site viel niet binnen de afgebakende perimeter, die beperkt is tot de binnenstad en de 19de eeuwse gordel. Toch scoort Peterbos op 5 van de 7 Kesteloot-indicatoren.

In 1998 bleek dan plots schot in de zaak te komen. Na bezoek van minister Chabert en (voormalig) minister Grouwels werd structurele ondersteuning beloofd. Om de jongerenwerking meer slagkracht te geven kreeg de ploeg versterking via 2 Gesco-contracten. In afwachting van volwaardige statuten, werd beloofd! Een vergiftigd geschenk weliswaar. RisoBrussel is namelijk wettelijk verplicht om het loon van de medewerkers af te stemmen op de weddeschalen van de Vlaamse overheid. Gezien werknemers van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest minder verdienen dan hun Vlaamse collega's, moet RisoBrussel voor deze Gesco's jaarlijks

ongeveer 400.000 Bef. bijpassen. Daarenboven moeten er extra werkingsmiddelen gezocht worden, willen zij op het terrein daadwerkelijk kunnen opereren. Een Gesco-contract betekent immers enkel middelen om loonkosten te betalen. Naar werkingsmiddelen moet zelf uitgekeken worden. Naar deze bijkomende tewerkstelling koos RisoBrussel hier opnieuw bewust voor een allochtone jongere uit de wijk zelf, die daarenboven vrijwilliger was bij de jongerenwerking. Omdat het werken met allochtone meisjes een specifieke aanpak vereist, werd eveneens een vrouwelijke medewerker aangetrokken.

Een wkj-erkenning zat er echter nog steeds niet in. Op beleidsniveau werd er wel een regeling getroffen opdat de kleinschalige jeugdwerkinitiatieven die zich inlaten met allochtone jongeren, via de Samenlevingsinitiatieven financiële ondersteuning konden krijgen. RisoBrussel nam deze projectfinanciering (nog steeds niet structureel!) aan om in 1998 een extra personeelskracht aan te trekken die het aanspreekpunt voor de kinder- en jongerenwerking moest worden. Dit impliceert vooreerst het coördineren van de verschillende deelwerkingen, die intussen stilaan vorm kregen. Daarnaast het leggen van contacten met actoren op het terrein en het stimuleren van lokale netwerkvorming, het opsporen van noden en behoeften in de wijk en het beleid hierop attenderen, het voorbereiden van dossiers rond structurele ondersteuning en bijkomende middelen.

1999: onderweg naar een volwaardig wkj

Afgelopen jaar, 1999, kon de kinder- en jongerenwerking volwaardig uitgroeien. Verschillende deelwerkingen kregen stilaan vorm: een Nederlandstalige en Franstalige kinderwerking Peter Pan Club voor de leeftijd 6-12 jaar met animaties op woensdag- en zaterdagmiddag; een tienerwerking Club Ado voor jongens van 12-15 jaar met activiteiten op woensdagmiddag, dinsdag- en donderdagavond; een meisjeswerking Club Filia gericht tot meisjes van 12-15 jaar met bijeenkomsten op woensdagmiddag en donderdagavond; een Jongerenwerking voor +16-jarigen, sterk verweven met de activiteiten van de Zaalvoetbal. Peterbos beschikt over een 1ste ploeg Peterbos United (Vlaamse Zaalvoetbalbond) met daarnaast een

kadetten- en scholierenploeg op niveau van de Brusselse competitie.

De coördinator bracht de verschillende actoren ter plaatse, zijnde Assam en Anderlechtse Haard, Mission Locale en Preventiedienst Gemeente, particuliere initiatieven zoals een Franstalige huiswerkbegeleiding, KAV - Interculturele vrouwenwerking en een (slapend) bewonerscomité samen rond de tafel om na te denken over een gezamenlijk project. Dit vormde werkelijk een doorbraak voor Peterbos: de sociale huisvestingsmaatschappijen leven niet in allerbeste verstandhouding en ook de gemeente

Anderlecht is geen makkelijke partner. Het Peterbos-overleg was geboren en diende een project in bij de Koning Boudewijnstichting in het kader van Buiten Gewone Buurt. Dit project omvat ten eerste negen informatieborden aan de verschillende ingangswegen van Peterbos met een plattegrond van de wijk. Ten tweede muurschilderingen op iedere blok verbonden aan een diernaam, gekozen door de kinderen en terug te vinden op de informatieborden. Het project werd goedgekeurd en wordt momenteel gerealiseerd. De (noodzakelijke) privé-partner, Fortis Foundation Belgium, zorgde voor bijkomende financiering. De eerste contacten met de

verschillende actoren waren gelegd en leverden direct al resultaat op. De gemeente werd bereid gevonden infrastructuur ter beschikking te stellen. Om de groeiende werking in de wijk de nodige ruimte te geven, kreeg de kinder- en jongerenwerking een eigen prefabgebouw midden in de wijk! De sport- en speelterreintjes in Peterbos liggen er desolaat bij, terwijl de kinderen en jongeren schreeuwen om ruimte om zich uit te leven. Bij het Impulsfonds (Centrum voor Gelijke Kansen) werden extra middelen verkregen om de terreintjes een flinke opknappbeurt te geven, wat ook effectief is gebeurd.

In september 1999 trad de meisjeswerkster (Gesco) uit dienst en eind december 1999 volgde een personeelswissel op coördinatie-niveau (Samenlevingsinitiatieven). Aan de andere kant werd het team versterkt met een sociaal begeleider, een doorstromingscontract (tewerkstellingsinitiatief) vanuit de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM). Assam is de werkgever, maar het extra personeelslid is toegevoegd aan het team van de kinder- en jongerenwerking. De functie „sociaal begeleider” bestaat er uit enerzijds jongeren ouder dan 16 (moeilijk te bereiken doelgroep) meer te betrekken bij de jongerenwerking en anderzijds een systeem van individuele hulpverlening op te zetten, afgestemd op de specifieke vragen en problemen van jongeren (Jongereninformatiepunt).

2000: wachten op een structurele erkenning

Het nieuwe millennium kondigde zich veelbelovend aan voor de kinder- en jongerenwerking Peterbos. Het team is opnieuw volledig - twee animatoren, 1 animatrice, 1 sociaal begeleider en 1 coördinatrice - en de deelwerkingen draaien op volle toeren met een bereik van totaal 150 kinderen en jongeren. De werking kan tevens rekenen op een zestal vaste vrijwilligers, hoofdzakelijk jongeren uit de wijk. Om hen educatieve vaardigheden bij te brengen, biedt RisoBrussel mogelijkheden tot bijscholing en vorming (basisattest animator, initiatie zaalvoetbal). Ook voor de professionele animatoren wordt uitgekeken naar passende kadervorming (bij Jeugd en Stad en Bloso) en bijkomende taalcursussen Nederlands (bij CNM en Nederlandse Taalacademie). Als Nederlandstalige organisatie acht RisoBrussel het belangrijk dat de medewerkers behoorlijk Nederlands kennen.

In 2000 had RisoBrussel zich voorgenomen samen met het professionele team en de vrijwilligers een proces op te zetten om de kinder- en jongerenwerking te verzelfstandigen. Dit betekent dat de jongeren langzamerhand zelf het beheer gaan overnemen. Zolang structurele erkenning echter niet gewaarborgd is, acht RisoBrussel het niet verstandig dit proces te activeren.

De kinder- en jongerenwerking voldoet, op enkele niet cruciale punten na, momenteel aan de criteria van wkj. Het volume activiteiten wordt net gehaald om als wkj erkend te worden. Voor 2000 werd dan ook opnieuw een erkenningsaanvraag ingediend. Omwille van de financiële perikelen van de VGC, staat op de begroting van 2000 echter geen uitbreiding van de wkj's ingeschreven. Een structurele erkenning blijft dus verder uit.

Ondertussen wordt ook het tekort aan werkingsmiddelen steeds nijpender. Enkel vanuit Assam en de VGC (via Samenlevingsinitiatieven) worden werkingsmiddelen gegenereerd. Daarom is RisoBrussel genoodzaakt zich te wenden tot bijkomende projectfinanciering allerhande (KBS, Welzijnszorg, ...) en privé-sponsoring (financiële instellingen).

Tot slot

Uit bovenstaand overzicht is duidelijk gebleken dat de kinder- en jongerenwerking Peterbos de afgelopen vijf jaar een ganse weg heeft afgelegd. Met enige trots kunnen we stellen dat RisoBrussel er in geslaagd is met precaire middelen en zonder structurele ondersteuning een volwaardige en op het terrein noodzakelijke werking uit te bouwen met een Nederlandstalig karakter. Ook is er tewerkstelling gecreëerd voor allochtone jongeren, netwerkvorming op gang gebracht tussen verschillende actoren op het terrein en financiële en/of logistieke ondersteuning bekomen van andere overheden en parastatalen (gemeente Anderlecht en Assam) en de privé-sector (Fortis). Principes die in verschillende beleidsteksten (ondermeer van het SIF) hoog in het vaandel worden gedragen. De kers op de verjaardagstaart - een erkenning als wkj - ontbreekt (voorlopig?).

Katleen Vanlerberghe

Lokale dienstencentra in Brussel

Memorandum aan het Vgc-College

Vooraf

Het Brussels Overleg Dienstencentra (BOD) is een informeel orgaan met 3 doelstellingen:

- communicatie en ervaringsuitwisseling tussen bestaande Brusselse lokale dienstencentra bevorderen;
- promotie van het buurtgericht werkmodel inzake seniorenwerking (emancipatorisch, via wijkgericht opbouwwerk);
- belangenbehartiging naar de subsidiërende overheden.

Het BOD is een werkeroverleg en dit memorandum is in eerste instantie de uitdrukking van hun standpunten. Binnen dit overleg wordt naar consensus gestreefd maar tegenstellingen vanuit uiteenlopende belangen worden niet weggevlakt. Het BOD is van mening dat het verlies aan slagkracht door het niet onder alle omstandigheden spreken met 1 stem, niet opweegt tegen de winst van gezamenlijk overleg waardoor toch op veel terreinen overeenstemming wordt bereikt. Zo bleef in de voorbereiding van dit memorandum een meningsverschil bestaan rond het initiatiefrecht voor de uitbouw van lokale dienstencentra. De twee standpunten worden in de tekst cursief onder mekaar geformuleerd. Immers, dit memorandum drukt bekommernissen uit van het werkveld en het is aan de overheid om keuzes te maken.

Inspraak in de beleidsvoorbereiding.

In de Beleidsverklaring van het College en de bespreking ervan op 15 juli 1999 wordt het belang onderstreept van het bestaan van basisvoorzieningen op het niveau van de wijken en worden lokale dienstencentra voor senioren daarin als een belangrijke schakel erkend. Verdere uitbouw van lokale dienstencentra is dan ook een beleidsoriëntatie van de VGC. De toekomst van de lokale dienstencentra kadert in de verdere evolutie van het thuiszorgbeleid, een beleid waarvoor onlangs op het Vlaamse niveau het wetgevend kader werd geschapen. Bij de aanpassing van de bestaande verordening op de lokale dienstencentra als gevolg

van het thuiszorgdecreet dringen wij er op aan dat het werkveld minstens gehoord wordt omtrent de beleidsintenties ter zake. Het moet, hetzij via de geëigende advieswerkgroep, hetzij via ad-hoc overleg zijn inzichten kunnen verduidelijken.

Inzake geëigende advieswerkgroep rijst voor ons een moeilijkheid. Lokale dienstencentra dienen zich sedert hun integratie in het thuiszorgdecreet veel ruimer te oriënteren dan alleen op ouderen. Demografische evoluties zullen de bestaande lokale dienstencentra ook in die richting sturen. Het is dus niet evident lokale dienstencentra enkel binnen een Advieswerkgroep Ouderen te behandelen. Thuiszorg behoort tot de ruimere welzijnssector en komt als dusdanig aan de orde in de advieswerkgroep Welzijn. Anderzijds zien we dat wijk- en buurtgerichte basisvoorzieningen ook in het VGC-beleid aan belang winnen. Is het niet zinvol een nieuwe advieswerkgroep te overwegen voor alle voorzieningen die zich primair buurtgericht i.f.v. wijkontwikkeling en dynamisering van bewoners opstellen?

Programmering van lokale dienstencentra.

Momenteel ontbreekt voor Brussel een programmering op grond waarvan nieuwe lokale dienstencentra kunnen opgericht worden. Vermits Vlaanderen 300.000 Brusselaars tot haar doelpubliek rekent kunnen ±19 lokale dienstencentra in Brussel worden erkend. In principe is er dus nog plaats voor een 11-tal nieuwe initiatieven.

Er is dringend nood aan een programmeringskader waartegen kandidaat-initiatiefnemers kunnen gewogen worden. Wij zetten ons af tegen een ad-hoc beleid waarbinnen wie-eerst-komt-eerst-maakt de boventoon voert. Eens de boot vol moet men dan immers vaak constateren dat de spreiding en de hoogdringendheid van initiatieven discutabel is. Wij pleiten voor een territoriale programmering met voorrang voor de achtergestelde gebieden welke de VGC nu reeds bij prioriteit bedient (bv.: SIF-gebieden).

Wij pleiten voor voorrang aan initiatieven waarbij initiatiefnemers van diverse filosofische en ideologische gezindheden gezamenlijk in partnership het beheer waarnemen. Vermits in het thuiszorg-decreet de programmering op territoriale basis beperkingen oplegt inzake aantal lokale dienstencentra en vermits een territorium een gemeenschap herbergt met een caleidoscoop aan filosofische en ideologische gezindheden, lijkt ons dit de meest voor de hand liggende werkwijze. De VGC moet dergelijk partnership stimuleren. De VGC moet ook actief op zoek gaan naar initiatiefnemers die in dergelijk partnership willen treden.

Standpunt van "vzw De Kaai":

Elk dienstencentrum dient zich volgens de voorwaarden van het decreet te richten tot gebruikers van diverse filosofische en ideologische gezindheden. Vermits in het thuiszorgdecreet de programmering op territoriale basis beperkingen oplegt inzake aantal lokale dienstencentra en vermits het territorium een gemeenschap herbergt met een caleidoscoop aan filosofische en ideologische gezindheden dienen nieuwe initiatiefnemers rekening te houden met reeds bestaande dienstencentra in bepaalde regio's bij de inplanting van hun centrum.

Een werkgroep zal waken over de evenwichtige spreiding van dienstencentra in de regio's.

In dergelijk programmeringkader kunnen nieuwe initiatieven (ook zij die zich spontaan aandienen en in een beginfase nog uitermate precair zijn) dan voluit en krachtig door de VGC ondersteund worden. Dit met het oog op een erkenning in het Vlaamse thuiszorgdecreet. Momenteel dreigen startende initiatieven in een vicieuze cirkel terecht te komen. Om voor Vlaamse erkenning in aanmerking te komen moet men aan zware eisen beantwoorden. De startsubsidie die de VGC ter beschikking stelt is echter niet voldoende om aan deze eisen te beantwoorden waardoor men niet erkend dreigt te geraken ...

Meer middelen voor wijkgerichte initiatieven.

Wij maken van de gelegenheid gebruik om het College te wijzen op de wanverhouding die er bestaat tussen de behoeften aan dienstverlening in de leefwereld van kansarme buurten en de

middelen die daarvoor in het gelid worden gebracht: voor lokale dienstencentra vanuit de Vlaamse Gemeenschap straks (een symbolische) 750.000 frank, vanuit de Vlaamse Gemeenschapscommissie een voltijds centrumleider en werkingskosten. Zelfs met deze aanvullende betoelaging blijft het zeer moeilijk aan de normen van het thuiszorg-decreet te beantwoorden.

Overigens blijven we herhalen dat zeker waar het vormingsactiviteiten betreft, de normen te hoog liggen:

- ze zijn niet aangepast aan de behoeften van de doelgroep;
- ze riskeren het verenigingsleven concurrentie aan te doen;
- samenwerking dreigt soms als "dubbele subsidiering" afgestraft te worden.

Wat de globale subsidiëeringsproblematiek betreft: het lijkt ons niet aangewezen voor lokale dienstencentra eventueel meer middelen te gaan zoeken via het projectenfonds van het SIF (Het SIF is geen melkkoe). Niettemin willen we er het College opmerkzaam op maken dat binnen enkele jaren de SIF-middelen een veelvoud zullen bedragen van wat de VGC voor haar inhoudelijke reguliere werking ter beschikking staat. Mede in het licht van de huidige begrotingsperikelen is dit toch wel een zorgwekkende evolutie.

Subsidietechnische zorgen.

De laatste tijd moeten we vaststellen dat het betalingsmechanisme van de VGC hapert. We kunnen er niet van uit gaan dat de uitbetaling van saldi door de Vlaamse Gemeenschap in januari 2000 de lokale dienstencentra zonder meer aan "overbruggingskredieten" helpt. Vaak dienen deze saldi om leningen af te betalen. Overigens kunnen de lokale dienstencentra de banken niet eens brieven voorleggen waarin de overheid zich borg stelt (in het kader van kaskredieten).

Wij hopen dat de uitbetaling van de subsidies door de VGC normaal doorgang kan vinden.

Tenslotte: in de verordening op de lokale dienstencentra werd een subsidielijn voorzien voor verfraaiing en uitrusting. Wij hopen dat die behouden blijft, met een duidelijke procedure op grond waarvan de subsidieaanvraag gebeurt.

06/04/2000 – Brussels Overleg Dienstencentra

Inhoud & Colofon

Editoriaal	3
Sociale eigendomsverwerving stimulans voor sociale wijkontwikkeling	5
De wijk in gezondheidsperspectief wijkontwikkeling en socio-economische gezondheidsverschillen	11
Huurdersadviesraden in de sociale huisvesting Een voorstel van ordonnantie gewogen	19
Vijf jaar werken in Peterbos Voor wanneer de kers op de taart?	25
Lokale dienstencentra in Brussel Memorandum aan het VGC-College	29

Opbouwwerk Brussel wordt uitgegeven door het
Regionaal Instituut voor de Samenlevingsopbouw te Brussel,
Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel,
Tel.: (02) 203 34 24, Fax.: (02) 203 50 64

© ® 2000 RISOBRUSSEL - Nr 69 Jaargang 16

Artikels:

Geert De Pauw
Ilse Wauters
Freddy Merckx
Bruno Van Loo
Katleen Vanlerberghe
Alain Storme

Foto's:

Brusselse Buurtwerken
Brussels Logo VGC
Project Peterbos
Harmonieproject
Patrick De Spiegelaere
Michel Demol

Tekstverwerking:

Kristel Van der Borgh

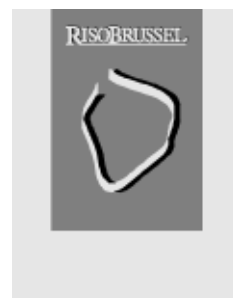
Illustraties, vormgeving

& lay-out:
Michel Demol

Eindredactie:

Alain Storme

Drukkerij: ACCO

met medewerking van het
Brusselse Hoofdstedelijk Gewest
Vlaamse Gemeenschapscommissie

met de steun van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

gesubsidieerd door de
Vlaamse Gemeenschap

